

Igra, kao oblik teatarske umetnosti, našla je svoju punu afirmaciju tek u ovom našem veku velikih umetničkih i naučnih nalaženja i prevaziđenja. Dugo je klasičan balet patanski širio svoje blistavo perje po Evropi, i tokom vekova doživljavao svoje revolucije i eksperimente, da bi već početkom ovog veka bio ozbiljno ugrožen jednim novim pogledom na igru, modernim baletom (igrom).

Kad govorimo o baletskoj igri uopšte, moramo razlikovati tri njene grane: klasičan balet (sa neoklasičnim), moderan balet i džez balet. Oni se, međutim, ponekad prepliću međusobno, u koreografiji nekog dobrog koreografa, ali se, naprosto uzet, ta tri stila neguju posebno. Prvi više u Evropi, dok su druga dva doživela svoju punu afirmaciju samo u Americi (Marta Grem, Džerom Robins, Alvin Ejli).

Ponekad je važno razgraničiti stilove, biti dosledan u jednom, ali je još veća veština obuhvatiti ih u jednu jedinstvenu estetsko-vizuelnu sliku.

—O—O—

Početak klasičnog baleta vezan je za ličnost Luja XIV (osnivanje prve baletске akademije, Academie Royale de Dance, datira iz 1645. godine) i od tada do danas, klasičan balet se odomača na svim kontinentima, doživio nekoliko svojih revolucija (poslednju baš pod uticajem modernog baleta) i obećava još veoma dug život.

Moderan balet je tvorevina našeg veka. Termin MODERAN obeležava razdružene stilove koji se NEZasnivaju, na zakonitostima klasične igre. To je pravac koji je posle bučnog i revolucionarnog nastupa: protesta protiv fiksnih klasičnih pokreta, do danas već izgradio svoje principe i zakone, svoju tehniku i terminologiju. Jer nemoguće je održati jedan stil igre i preneti ga na nove generacije, ako se cela tehnika zasniva na čistoj improvizaciji. Skoro istovremeno nastaje u Evropi i u Americi dvadesetih godina ovog veka. Trenutak za njegovo oformljenje nije mogao biti bolje odabran: da je pokret počeo samo nekoliko godina kasnije, mogao je biti ugušen u samom početku, ili velikom svetskom krizom 1929. ili, što je mnogo verovatnije, fantastičnim razvojem američkog klasičnog baleta, koji je, obično, mnogo spektakularniji, pa prema tome popularniji, a datira u Americi od dolaska Džordža Balansina 1933. godine.

Evropski pioniri modernog baleta su Rudolf von Laban (1879—1958), Meri Wigman (r. 1913) i Kurt Jos (r. 1921). Američki sinonim za moderan balet je Isidora Duncan (1877—1929). Do danas su se održali kao aktivni igrači i koreografi oni prvi njegovi predstavnici: Marta Grem, Hoze Limon, Doris Hamfri, Carls Vidman, (u Esenu) Kurt Jos. Još nije izvršena smena generacija, još istorija modernog baleta nije u stanju da pokaže koliko odoleva naleću vremena i zaborava. Sigurno je, međutim, da se on danas nalazi u velikoj krizi koja će ga materati da nesil svoje unutrašnje i spoljne koji se tiču njegovog učvršćenja u baletskom svetu danas.

—O—O—

Progresivnost ili novatorstvo, u modernom baletu, ne ide samo pod parolom „slobode u pokretu“ u igri, već podvlači važnost uloge „duše“ tj. psihe. Andre Levinson (1890—1933), baletski kritičar i istoričar, kaže u jednom članku: „Moderan balet premešta ravnodušno interesovanje na ekspresiju izraza. Emocija je ta koja sa sobom determiniše formu; spontana kod jednih, elaborirana kod drugih; unutarnji život se manifestuje u ekstazi, pod komplemenarnim vidovima strasnog parokizma ili „groteskne preteranosti“.

U svom pionirskom radu Isidora Duncan smatra da slobodna igra nije ništa drugo od sloboda žene u Americi. Govorila je da svi pokreti treba da budu snažni i čisti kao sloboda za koju su se svi umetnici borili (to je vreme kad je američka civilizacija prelazila u nove oblike, tražeći slobodu u ekonomici, politici i društvu). Ona je želela da igru približi svima i tako pokaže da balet nije samo privilegija bogatih. Ove Isidorine pionirske postavke zadržale su svoju aktuelnost i danas. Jedan od osnovnih stavova pripadnika modernog baleta je da svi pokreti vode svoje poreklo od osnovnih ljudskih kretanja: trčanja, obične šetnje, prirodnih skokova, ili, pak, samog mirovanja. Treba se vratiti ovom prazvoru. I u haosu nasleđenog i onog što je sama dogradila, pokušala je Isidora Duncan da pronade svoj stil, svoju istinu o igri, da pruži most između bivšeg i sadašnjeg. Njen su stil kasnije prozvali grčkim, jer je igrala u kostimima nalik grčkim tunikama (da bi telo maksimalno bilo slobodno za pokret), uzimala motive za svoje igre iz grčke mitologije. Ali ta igra je bila grčka koliko i sve druge. Jer se ta obilna literatura zadržala u njoj metamorfozirajući: pretvorila se brzo u hranu koju je spravljala po svom ukusu. Konture tih lektira nazirale su se, ali suština je bila izmenjena, uvek drukčija.

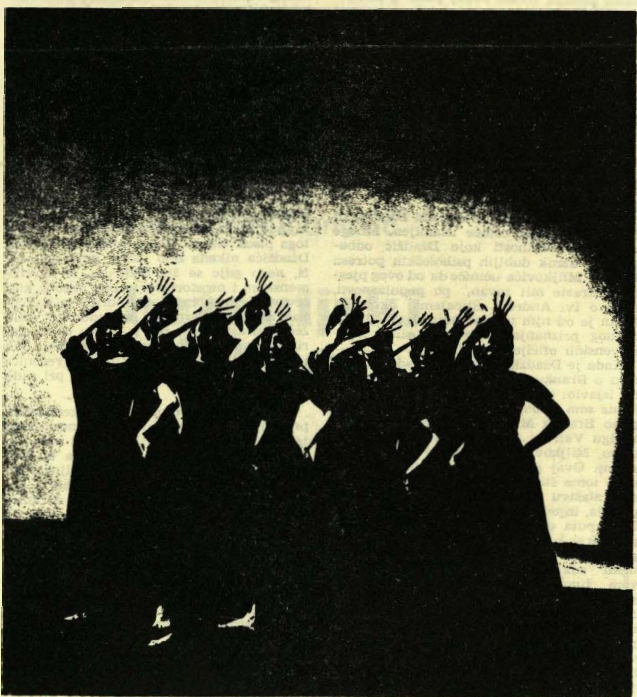
Marta Grem je nastavila tek započeto Isidorino delo. Ona je u toku 40 godina svet aktivnog rada obogatila svetski balet novim shvatanjima, igračkim jezikom i pokretima. Za novodefinisane pokrete stvorila je Gremova odgovarajući rečnik, što je proširilo dimenzije koreografskih mogućnosti. Njeno shvatanje igre je dug vremenu u kojem živi. Koreografija „Ise-

svenka vasiljev MODERAN BALET

svaka igra je prvenstveno
ritmičko-telesno kretanje
u prostoru

10-75022097

LIKOVNI PRILOZI

RIKO DEBENJAK
str. 1, 3, 15.

DŽEVAD HOZO
str. 4, 7, 13, 16.

ljenika“ predstavlja komponentu njene socijalne svesti u sebičnom životu modernog čoveka. Njena religiozna koreografska preokupacija u „Primitivnoj misteriji“ otkrila nam je razumevanje za narodnu tradiciju i ljudske obrede, a starogrčki motivi dokazali su u „Klitemnestri“ i „Alkesti“ njenu široku opštu kulturu. Mnogi elementi orijentalnog plesa mogu se prepoznati u njevoj igri. Tu se ne misli na ono erotsko njihanje kukova, koje turisti požudno posmatraju u krcmama Kaira, već na onaj dodir bosih stopala sa podom. Sa tlom od koga igrači klasičnog baleta teže da se odvoje — da se što duže zadrže u vazduhu. Nasuprot tome izumela je Marta Grem mnoge originalne podove i dizanja sa poda, izgradila je čitavu tehniku izdavanja (tj. ležanja) na podu; tome je dodala mnoge nove mogućnosti održavanja ravnoteže (npr. u klečećem stavu glave zabačene unazad). Sve pokrete je izgradila na principu kontrakcije i relaksije: kontrakcija odgovara udisanju, a relaksija izdisanju tela.

Svoj doprinos modernom baletu, manje ili više, dali su još: Ted Soun, Rut Sen Denis, Hanja Holm, Čanije Vidman i drugi. Ne postoji stilsko-tehničko jedinstvo u celom pokretu koji smo označili kao moderan balet: princip duhovne i formalne slobode čini njegovo jedinstvo. Svaki predstavnik se ističe svojom velikom individualnošću. Jedno shvatanje o igri trajeće ovde koliko i njegov predstavnik, jer su te trupe po pravilu skromne po broju, uglavnom ne mogu da vrše uticaj na druge i zajedno sa zvezdom trupe gasi se i jedno shvatanje o igri. Primer nam je slučaj Isidore Duncan.

—O—O—

Klasična igra je nerazlučivo vezana za muziku. U modernom baletu muzika se češće komponuje na već stvorenu koreografiju. Dakle, onaj večni ljudski problem: življenje, stvaranja i umiranja, dolazi kao polazna tačka u krugu interesovanja koreografa modernog baleta. Naime, u klasičnom baletu igrači mora sebe da pronade i realizuje u već fiksnim formi i tehnici pokreta, kao i u već stvorenoj muzici („u klasičnom baletu je već tehnika umetnost i forma“) i samo srećnom kombinacijom ovih dobija se jedno uspešno koreografsko ostvarenje. Čini nam se da je taj fond gestova mali (svega ih je oko 120 na spisku); Ali ako napravimo jednu komparaciju sa jezikom i setimo se da npr. u srpskohrvatskom jeziku postoje pet vokala i trideset konsonanata (i ovome dodamo prezodijski fenomen i mogućnost varijantata fonema), a mogućnost kombinovanja ovih je neiscrpna na leksičkom i sintaksičkom nivou, onda nam je jasno da je bogatstvo klasičnog baleta neiscrpno u rukama maštovitog koreografa. Prema tome tvrđenje predstavnika modernog baleta o siromaštvu klasičnog, upravo je nevažno, ili je bar marginalno.

Suprotno klasičnom baletu, moderan balet ima samo onaj fundamentalni vokabular fiksnih (kod svakog markantnog predstavnika to je drakitelj) i ostavlja veliku mogućnost individualnom kreiranju. Jer moderan balet je i nastao kao negacija fiksnog u igri. Iskorišćene su bogate folklorne forme, karakterne igre, sportske figure i to sve oplemenjeno koreografskom imaginacijom. Pantomima nije više presudna i obavezna. Reveransu i romantičnim šumskim bičima odgovaraju sadržajno kaubojli, motnari i njihove dragane. Gledalac mora da odbaci sve predrasude o igri, koje je stvorio gledajući klasičan balet. Igrače će prepoznati već po odevanju: igraju obično u trikoima, bez patika, najčešće bos. Prirodni su u stavu, kretanju i pantomimi.

Suprotno dugogodišnjem studiranju igrača klasičnog, igrači modernog baleta sposobni su već posle dve godine intenzivnog obučavanja za samostalna kreiranja. Ali se zato ovde podrazumeva duboka obrazovna i intelektualna boja pojedinca, njegov bogat unutrašnji život i želja za predavanjem kroz igru.

Ova dva samo poredjenja sa dugom spisak nepodušarnosti navode nas na pitanje: da li postoji i u čemu je veza između klasične i moderne interpretacija igre?

Osnovu igre još uvek čini držanje tela iz XII veka: određene putanje kruženja ruku i nogu; igrač još uvek spušta pete na pod posle svakog skoka, još uvek zateže svoje gležnjeve do maksimuma; zateže sve mišićne listova i butina, još uvek drži glavu visoko. Osnovni stav i vežbe zahtevaju kod oba vida veliku disciplinu. Na zahtev koreografa igrači moderne igre može da iskrene kolena ili ih za vreme skoka savija, ali prvo što uči jeste da ih drži otvoreno, pravo, klasično. Zakoni: uzdržavanje, disciplina i harmoničnost — zakoni klasične igre — uvek su dobrodošli i koreografu moderne igre. Osnovna tehnika igre će verovatno i ostati ovakva kakva je, jer se pokazala otporna i izdržljiva u dugom veku igre. Zato možemo reći da je moderan balet na neki način oplođen, da ima dobar hibrid, jer ga je i publika prihvatila.

Drugo pitanje je: da li će moderan balet umreti?

Nema govora o njegovom umiranju. „Ja potičem od svojih predaka. Na celom mom putu imala sam drugove. Mi uvek mislimo da stvari izumiru, ali to, međutim, nije tako. Pjaviciće se opet jedna velika igračica podići svoju glavu i reći: „Gledajte me! Ja sam Moderna igra“ — kaže Marta Grem.